

*Uit: Liber amicorum Wim Kuijken, eerste Deltacommissaris
uitgave: Staf Deltacommissaris, november 2018*

De Deltacommissaris is uniek en dat moet zo blijven.

Friso de Zeeuw (emeritus hoogleraar gebiedsontwikkeling TU Delft)

Zonder zijn Deltacommissariaat zou Wim Kuijken de geschiedenis zijn ingegaan als een uiterst verdienstelijke en competente topambtenaar. Met als hoogtepunt: zijn advieswerk als SG van AZ aan de premiers Kok en Balkende, waarbij enkele heikele kwesties rond het Koninklijk Huis eruit springen.

In zijn laatste job ‘in loondienst’ heeft hij pas echt het verschil kunnen maken. Niet voor het grote publiek, wel voor mijn vakgebied. Als Deltacommissaris heeft hij een unieke, nieuwe functie in het Nederlands bestuursstelsel op doeltreffende wijze inhoud gegeven. Deze keer niet zozeer in de rol van adviseur, maar - de facto - als stuurman en ‘procesmanager’. We kunnen spreken van de ‘perfect match’ tussen functie en persoon. Dat Wim zijn opdracht met gezag en overtuigingskracht zou uitoefenen, was te voorzien. Maar dat hij waterveiligheid en klimaatadaptatie consequent in verbinding bracht met andere belangen, de zogenaamde meegekoppelde belangen, daarin ligt zijn grote verdienste.

Het domein gebiedsontwikkeling behelst de combinatie van functies, belangen, expertisevelden, financiële stromen en beleidssectoren, met het oog op de transformatie van een gebied. Het is de kunst om dat vorm te geven in een ontwerp. Een plan met omgevingskwaliteit dat ook nog kan bogen op een breed draagvlak bij belanghebbenden en bevolking ter plaatse. Wim heeft deze benadering met verve uitgedragen.

Nu leent de wateropgave zich in het algemeen goed voor het inhaken op andere belangen, zoals recreatie, natuur en een aantrekkelijke stedelijke omgeving. Met energieprojecten als windmolenparken is dat stukken lastiger en vaak onmogelijk.

De financieel en economische crisis (2008-2014) heeft het gedachtegoed van gebiedsontwikkeling in de woning- en vastgoedsector zwaar onder druk gezet. Plannen werden ingetrokken en kleinere, solitaire investeringen kregen in deze periode de overhand. Publieke en private grondbedrijven leden enorme verliezen.

Het programma ‘Ruimte voor de rivier’ en de daarna volgende Waterveiligheidsprogramma s en Deltaprogramma s hebben het stokje van gebiedsontwikkeling ‘in oorlogstijd’ overgenomen. Grotendeels met publieke investeringen.

Het succes van het instituut Deltacommissaris met de invulling daarvan door Wim Kuijken heeft tot gevolg dat andere beleidsvelden hunkeren naar een vergelijkbare governace-structuur. De voorvechters van de energietransitie, het vitaal platteland, de woningbouw en de mobiliteit, allemaal willen ze hun eigen Deltacommissaris.

Er zijn twee hoofdredenen waarom dat niet haalbaar en niet wenselijk is. In de eerste plaats bestaat brede politieke en maatschappelijke consensus over belang en urgentie van waterveiligheid, klimaatadaptatie en waterkwaliteit. Dat gegeven en het advies van de Commissie Veerman vormden de basis voor een samenhangend bestuurlijk en juridisch bouwwerk bestaande uit een Deltawet, jaarlijkse Deltaprogramma's, het bestuurlijk boegbeeld van de Deltacommissaris en niet te vergeten een Deltafonds met een jaarlijks budget een miljard euro. Bij andere beleidsvelden ontbreekt deze bundeling van consensus, urgentiebesef en de beschikbaarheid overheidsbudgetten voor nieuwe projecten.

Neem mobiliteit. In het Infrafonds liggen de bestedingen voor de komende tien jaar grotendeels vast. Een Mobiliteitscommissaris regelt geen extra budgetten. Over prioriteitstelling en keuzes voor infrastructuur (bij voorbeeld over de voorrang voor weg of openbaar vervoer) lopen de politieke opvattingen behoorlijk uiteen. Een mobiliteitscommissaris zou alleen kunnen gedijen in een vrij gedepoliteerd klimaat.

De Deltacommissaris heeft bestaansrecht bij de gratie van zijn uniciteit. Dat is tweede reden voor terughoudendheid. Een tweede commissaris voor een beleidsveld dat zich daarvoor leent zou misschien nog wel kunnen, maar een handvol van dit type autoriteiten zou een extra tussenlaag gaan vormen in het toch al volle, drukbezette universum van overheidsinstanties, samenwerkingsverbanden en uitvoerende diensten. In dit land komen er altijd instanties bij; er gaat zelden wat af. Dit impliceert gelijk een kritiekpunt op het fenomeen Deltacommissaris: het schuurt aan de democratische controle waaraan politieke bestuurders zijn onderworpen, niet formeel, maar wel feitelijk. Dat allemaal te degraderen tot 'uitvoering' is flauwekul.

Zoals het hoort in een Liber Amicorum sluit ik af met een kleine persoonlijke noot. Ik heb Wim Kuijken leren kennen als aardig en toegankelijk. Maar ook Wim is natuurlijk een mens met tekortkomingen; hij kan ook bot, onaardig en arrogant overkomen, al heb ikzelf die ervaring niet. Hier is 'ruimte voor verbetering' zoals dat eufemistisch heet. Omdat we Wim - gelukkig - nog lange tijd in het maatschappelijk verkeer tegen zullen komen, bestaat volop gelegenheid om een verbetering te maken. Want dat een mens nooit te oud is om (bij) te leren; dat zou een uitspraak van Wim zelf kunnen zijn.